

שטען הלל באכילתו — דומה היה כאילו הגגין מתבקעים.

מאי לאו, דאכלי את הפסח באיגרא [בגג], 19-א ואמרי את ההלל באיגרא. (265)

ואם כן משמע שגגי ירושלים נתקדשו לאכילת פסח וקדשים קלים, ותיקשי לרב דאמר: גגין לא נתקדשו בקדושת ירושלים?

ומשנינן: לא, דאכלי את הפסח בארעא. כלומר: בתוך הבתים השוים לקרקע, ורק את ההלל אמרי באיגרא. (266)

עזרה לענין קדושת עזרה לקדשי קדשים — לא נתקדשו. (264)

ןפרכינן: איני, והאמר רב גופיה משום רבי חייא:

חבורות גדולות היו נמנין על פסח אחד, עד שלא היה מגיע לכל אחד אלא בזיתא פפחא [כזית מן הפסח];

והלילא פקע איגרא [ההלל היה מבקע את הגג] כלומר: לקול המולת ההמון — שהיה עומד על הגגין ואומר את ההלל על הפסח

ז, א, ד"ה תלה; מכל מקום גגין ועליות חלקו רשות לעצמן, ואינן בכלל אויר העזרה להתקדש, קהלות יעקב סימן ס"ב בנדמ"ח.

וראה במשנה למלך פרק י"א משגגות, שתמה על ראיית התוספות, כיון שהכהן מהלך על קרקע העזרה, ואין להוכיח מזה למי שתלה עצמו באויר עזרה אם חשיב אויר העזרה כעזרה, וראה שם שהאריך בדין אויר עזרה.

265. דקא סלקא דעתין דהכי קאמר: שמרוב ההמיה שהיתה שם באכילת כזית מן הפסח ובקריאת ההלל דומה כאילו הגגין מתבקעין, מאירי.

266. לפי תירוץ הגמרא, הקשר בין שני הדברים שהזכיר רבי חייא הוא: מתוך שהיו חבורות גדולות, היה צר להם המקום בבית ועל כן בשעת ההלל עלו על הגגות, עפ"י מהרש"א בחדושי אגדות.

וכתב עוד שם: שרמזו במה שאמרו והלילא פקע איגרא, שאילו אכילת פסחיהם אפשר שהיו אוכלים לשם אכילה גסה, אבל בהלל כיוונו כולם לשם שמים "והיינו רמז דפקע איגרא לעלות חיל קריאתם למעלה לשמים".

ולפנים, וגבי מצורע כתיב: והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר "לפני ה'", והיינו שיהיו ידיו תוך העזרה עצמה, [מהרש"א, וכן הוא בתוספות יבמות ז ב, ובמאירי כאן].

וכתב עוד המאירי: דבשער ניקנור לא נתקדש תוך האגף, מפני שאם היו עומדים חוץ לאגף כולו, לא היתה ידם משגת עד לפנים העזרה עצמה; וזה ניחא על פי דרכו, שהאגף הוא באמצע הפתח, אך לשיטת רש"י שהאגף הוא כנגד הדלת שבסוף השער כלפי פנים, עדיין צריך ביאור למה לא נתקדש האגף, והרי יכול המצורע לעמוד בתוך הפתח חוץ לאגף, וירחיק ידיו עד תוך העזרה עצמה, ויתנו עליו שם מן הדם.

אך לדעת הרש"ש בדעת רש"י [ראה הערה (260)], כי בשער ניקנור אמנם כן נתקדש האגף, ואין טעם הגמרא אלא כדי להסביר למה לא נתקדש עובי הפתח עצמו [ואינו כשאר שערי העזרה שנתקדש כל הפתח], הרי ניחא נמי לשיטת רש"י; וראה ברש"ש שם, מה שלמד מדברי הגמרא האלו.

264. ואע"ג דאויר העזרה ודאי נתקדש, דאם לא כן כשמולין דם ואיברים למזבח הרי יפסלו ביוצא, וכמו שהוכיחו מזה התוספות בשבועות

ותמהינן: איני כדאמרת: מותרין הן לעקר בשעת אכילה ממקומן כדי לומר את ההלל במקום אחר.

והתנן: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

ואמר רב לפרש המשנה: שלא יעקרו מחבורה שאכלו בה את הפסח לאכול עוד דברים אחרים בחבורה אחרת [גזירה דילמא אתי לאכול את הפסח בשני מקומות, וכדעת רבי יהודה בדף זה שאסור לאכול את הפסח בשני מקומות, רשב"ם לקמן קיט ב].

וכך הוא פירוש המשנה: "אין מפטירין אחר הפסח": כשהגיע זמנו ליפטר מן הסעודה דהיינו אחר הפסח, (267) אין נפטירין על ידי "אפיקומן", שהוא נוטריקון "אפיקו מנייכו" [הוציאו כליכם] ונלך ונאכל עוד בחבורה אחרת.

וכיון שכן תיקשי: האיך מותר לעזוב מקום אכילתו ולומר הלל בגג, [ראה הערה (268)?]

ומשנינן: לא קשיא:

כאן במשנה, שאמרו: אסור לעזוב מקום אכילתו, מיירי בשעת אכילה.

כאן בהלל שהיו אומרים, לאחר אכילה הוא שהיו אומרים אותו [רש"י], ולפיכך שרי, [ראה הערה (269)].

תא שמע:

אבא שאול אומר: עליית בית קדשי הקדשים, הרי היא המורה מבית קדשי הקדשים עצמו!

שבית קדשי הקדשים כהן גדול נכנס לו פעם אחת בשנה ביום הכפורים.

ואילו עליית בית קדשי הקדשים אין נכנסין לה אלא פעם אחת בשבוע [שבע שנים, וראה לשון רש"י]. ואמרי לה: פעמיים

269. תירוצו הגמרא אף הוא צריך ביאור, כי לפי לשון הגמרא משמע, שאין איסור אלא "בשעת" אכילה, והרי אינו כן וכמבואר ברש"י בפירוש הלשון "אין מפטירין?!"

ובמאירי כתב: "וקורין את ההלל בגגות, ואעפ"י שאמרו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ופירשו בו "אפיקו מאני", כלומר שלא יעקרו מחבורה לחבורה לומר הוציאו כליכם מכאן ונלך לאכול עוד בחבורה פלונית; ענינה לאכילה אבל שלא לאכילה כגון לקריאת ההלל, רשאי"; ומשמע מדבריו, שהחילוק האמור בדבריו בין אכילה להלל, הוא גופה תירוצו הגמרא, [ולשון הגמרא "בשעת" אכילה, צריך תלמוד לפירוש זה].

267. שהוא נאכל באחרונה על השובע, שכן חובת כל הקרבנות כדקיימא לן מהא דכתוב "למשחה" דהיינו לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין, רש"י.

268. דברי הגמרא צריכים ביאור, כי מה ענין הלל אצל אכילה במקום אחר?!

ואפשר הכוונה: הואיל ועיקר הטעם הוא משום גזירה שמא יאכל את הפסח בשני מקומות, וכפי שביאר הרשב"ם; אם כן הוא הדין שאסור לומר את ההלל — שהוא מדיני הפסח — במקום אחר, גזירה שמא יאכל את הפסח עצמו בשני מקומות, וראה הערה (269).

הוא לחול בלבד, הרי הוא חול מקדושת עזרה ואינו קדוש אלא בקדושת הר הבית, דברת פיתחא אזלינן [רש"י].

ואילו גגותיהן של אותן הלשכות, כיון שהן בנויות בקודש הרי הן קודש בקדושת עזרה. הרי למדנו שאף גגות העזרה נתקדשו, ותיקשי לרב?!

תרומא [פירשה] רב חסדא לאותה משנה:

בשנגותיהן של אותן לשכות שוין לקרקע עזרה, שהלשכות בנויות מחילות תחת הקרקע הילכך גגותיהן הרי הן כקרקע העזרה.

ותמהינן: אי הכי כדמשנינן, אימא סיפא:

הלשכות הבנויות בחול בהר הבית, ופתוחות רק לקודש לעזרה, תוכן קודש בקדושת עזרה. (271)

ואי סלקא דעתך בשנגותיהן שוין לקרקע העזרה, אם כן אף בסיפא בכי האי גוונא מיירי.

בשבוע. ואמרי לה: פעם אחת ביובל, כדי לידע מה היא צריכה שמא תיבקע החומה וצריכה תיקון. (270)

הרי למדנו שעליית בית קדשי קדשים נתקדשה, שאם לא כן יכנסו לה בכל עת שירצו, והרי אמרת: גגין ועליות לא נתקדשו?!

אמר משני רב יוסף: וכי אטו מהיכל [בית המקדש עצמו] ניקום וניתיב איניש [יקום אדם ויקשה] לשאר המקומות?!

כי שאני היכל, דכתיב: ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו וגזכיו "ועליותיו" וחדריו הפנימים ובית הכפורת.

וכתיב שם: "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל", אלמא אף עליותיו קדושים.

תא שמע:

הלשכות הבנויות בקודש בעזרה, ואין להם פתח לעזרה אלא פתוחות לחול להר הבית:

הרי שתוכן [פנים הלשכות] הואיל ופתוח

גילוי בדבר המקודש הוא פעם אחת בשבוע, כמו שמצינו בקדושין דף עא ב: שם בן ארבע אותיות אין מוסרין אותו לתלמידים אלא פעם אחת בשבוע, מהרש"א בחדושי אגדות.

271. מן התורה אין בהם קדושה אלא לענין אכילה, מדרשת הכתוב: בחצר אוהל מועד יאכלוה, התורה ריבתה חצירות הרבה; אבל לענין כניסת טמאים האסורים להכנס בעזרה ומותרים ליכנס להר הבית, או לענין שחיטה בעזרה אין בהם קדושה מן התורה, אבל מדרבנן ולחומרא, יש בהם קדושת עזרה לכל דבר,

אמנם מדברי רש"י שכתב: "שלא בשעת אכילה, קריאת ההלל לאחר אכילה", משמע שלא כהמאירי; שהרי משמע מדברי רש"י, כי לקרוא את ההלל באמצע אכילה אמנם כן שהוא אסור, ולדברי המאירי אף זה מותר.

270. והטעם: על פי מה שאמרו בגמרא בסוכה, מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה, והשכינה שורה מעל הכפורת בגובה עשרה טפחים; ונמצאת העלייה של בית קדשי הקדשים שהיא למעלה מעל הכפורת, יותר מקודש שמשם באה השכינה למטה; והואיל ומקודש הוא, הרי שיעור

ואכתי תמהינן: **והתניא: רבי יהודה אומר:** מחילות שמתחת החיכל הרי הן חול, וקא סלקא דעתין אפילו בפתוחות לעזרה, הרי שאף מחילות הפתוחות לעזרה אינן קודש.

ומשנינן: **כי תניא ההיא:** במחילות שהיו נמשכות והולכות תחת אחת עשרה אמה שאחורי בית הכפורת ובסופם היו פתוחות לחול להר הבית. (274)

תא שמע קושיא לדברי רב שהיה אומר גיין ועליות לא נתקדשו מסיפא דההיא ברייתא דרבי יהודה שהבאנו:

ואם כן הויא לה[ן] — אותן לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש — מחילות, והרי אמר רבי יוחנן: **מחילות לא נתקדשו?**! (272)

ומשנינן: **כי קאמר רבי יוחנן** מחילות לא נתקדשו, היינו במחילות הפתוחות להר הבית שהרי לענין זה הוא שאמרה רבי יוחנן לעיל דף סז, וכדי להתיר לבעל קרי המשתלח חוץ להר הבית להכנס במחילות הר הבית [רש"י].

כי תניא ההיא — דלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש שהן קודש, דאוקמינן במחילות — **בפתוחות לעזרה.** (273)

בחול ופתוחות לקודש תוכן קודש וגגותיהן חול אחר שהן בתחום של חול אפילו היו שווין לקרקע העזרה; וכן תוכם קודש אעפ"י שגגותיהם שוות לקרקע העזרה ואעפ"י שכל כיוצא בזה מחילות הם ומחילות לא נתקדשו לא נאמר אלא במחילות הפתוחות להר הבית אבל הפתוחות לעזרה קודש הם; ואם היו פתוחות לחול [ממש, ולא להר הבית], אף אותם שבעזרה חול, ובעל קרי [שאינו נכנס אפילו להר הבית] נכנס בהם, הואיל ונמשכות תחת הקרקע עד שפתוחות למקום חול.

וראה במנחת חינוך מצוה שסב, שהאריך הרבה בפרטי דיני מחילות עזרה הפתוחות לעזרה והפתוחות להר הבית, ומחילות הר הבית הפתוחות להר הבית והפתוחות לעזרה; באיזה אופן נתקדשו לגמרי ולכל ענין, ובאיזה אופן לא נתקדשו אלא לענין אכילת קדשים, ובאיזה אופן אין בהם קדושה כלל, אפילו כשהן בנויות במקום שהוא קדוש ופתוחות למקום שהוא קודש.

274. כתב במנחת חינוך מצוה שסב, כי מחילות הבנויות בעזרה ופתוחות להר הבית, פשוט שיש

גמרא זבחים דף נו א; וראה גידרי הדברים בקרן אורה שם.

272. צריך ביאור מאי קסברה הגמרא, וכי אטו מפני שמחילות הן אינם קדושים מחמת הפתח שפתוחים לעזרה?! ולמה ייגרעו מחילות שבחול מלשכות הבנויות בחול?!

ואם כן, על כרחנו לא נאמרו דברי רבי יוחנן, אלא לענין אותן דברים שאין שייך לדון עליהם משום "פתוחות לקודש" וכגון לענין טומאה וכיוצא בזה, או במחילות הר הבית שאין בהם דין "פתוחות לקודש" כלל; דבזה כיון שצריך גוף הבנין שיהיה במקושר קדוש, לזה אמר רבי יוחנן ש"מחילות לא נתקדשו", וצ"ע.

273. נתבאר על פי דברי רש"י כאן; אבל לעיל דף סז ב, פירש רש"י דברי רבי יוחנן לענין מחילות ההולכות תחת העזרה, ולענין קדושת עזרה.

כתב המאירי: מעתה, הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות בחול שתוכן חול; אם היו גגותיהן שוות לעזרה, הרי הן קודש; ואם אינם שוות אף הגגות הרי הן חול; ואם היו בנויות

ואין שוחטין שם קדשים קלים שמקום שחיתתן בעזרה בלבד, ומשום דקסבר הך ברייתא גגין ועליות לא נתקדשו [רש"י שבועות].

הרי שמבואר בברייתא, שגגי עזרה לא נתקדשו, והיכא סלקא דעתך לפרש שגגי ההיכל יהא קודש? (276)

ואלא קשיא הא דאמרו בברייתא: "גגי של היכל קודש", כיון שהוכחנו שאינו קדוש?!

וגגו של היכל הרי הוא קודש, הרי שאף גגות נתקדשו, ודלא כרב? (275)

ודחינן: ותסברא [וכי תעלה על דעתך לפרש] דהא דאמרינן "וגגו קודש" הוא כפשוטו, לומר שנתקדשו לגמרי?!

והא קתני: גגין הללו של העזרה ולשכותיה:

אין אוכלין שם קדשי קדשים שאין נאכלין אלא בעזרה.

מה שאמרו במשנה שם, שהיו שורפין את פסולי הפסח על הגגות; והקשה ב"מלאכת שלמה": והרי אין שורפין את הפסולין אלא במקום הראוי לאכילתן של הכשרים, וכפי שנתבאר שם; והואיל והגגות לא נתקדשו, כיצד שורפין את הפסח על הגגות?!

ולדברי המנחת חינוך, הסובר, כי לדעת המשנה נתקדשו גגי ירושלים בקדושת ירושלים ואוכלים עליהם קדשים קלים, הרי נתיישבה קושיא זו.

ג. הקשה בקהלות יעקב על הברייתא: וכי אטו גרעו גגות העזרה הבנויות בקודש ופתוחות מכל צידיהן רק לאויר העזרה שהוא קודש, מלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש שאוכלין בהם קדשי קדשים; ואם כן האיך אמרו שאין אוכלין בגגות העזרה קדשי קדשים?! [והניחא מה שאין שוחטין שם קדשים קלים, כיון שהלשכות לא נתקדשו אלא לענין אכילה, כפי שנתבאר; וראה שם שהביא סברא זו בשם הצ"ח; ומיהו הצ"ח דימה "עליות" ל"מחילות", ראה שם היטב].

ויישב: באכילת קדשים בעינן "מקום טהור" והיינו מקום שהמצורעין משתלחין ממנו [וכמבואר בזבחים דף נה], והואיל ואין המצורעין משתלחין מגגות העזרה, שהרי גגין לא נתקדשו [וכשיטת התוספות שבאות א,

בהם קדושת הר הבית; ובמנחת חינוך שנדפס מחדש בהערה על המנחת חינוך אות ג בהערה ה, הביאו מדברי המפרש בתמיד שכתב לא כן.

275. ואין לומר: וכי מהיכל ניקום וניתוב איניש?! ומשום: דהיכל לא שאני אלא מפני הפסוק שהביאה הגמרא שה"עליות" נתקדשו, אבל "גגות" לא נאמר בכתוב, רש"י.

276. א. הקשה המנחת חינוך מצוה שסב: למה אמר: אין אוכלין שם קדשי קדשים, ומשמע הא קדשים קלים אוכלים שם, והרי אם גגין לא נתקדשו אם כן אפילו קדושת ירושלים אין להם [וכמבואר בגמרא לעיל], ואם כן אפילו קדשים קלים אין לאכול בהם?!

וביאר: דברייתא זו סברה: רק קדושת עזרה אין לגגין, אבל גגי ירושלים וכן גגי העזרה קדושים הם בקדושת ירושלים; ורב הסובר: גגין ועליות לא נתקדשו אפילו בקדושת ירושלים, פליג על הך ברייתא, ורב תנא הוא ופליג; ובלאו הכי ממשנה במעשר שני פרק ג משנה ז מוכח דגגי ירושלים נתקדשו, כמו שהוכיח שם [וזה דלא כדברי התוספות שבועות יז ב, על הך ברייתא, וכמו שכתב במנחת חינוך שם].

ב. ובדברי המנחת חינוך, מתיישבת הקושיא הנפלאה שנזכרה לעיל דף פ ב בהערה *178, על

זו שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה בארכה על אמה של משה — שהיא ששה טפחים בחצי אצבע.

וזו שעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה [על חברתה] בחצי אצבע, נמצאת יתירה — אמה זו שבקרן מזרחית דרומית — על של משה באצבע.

ולמה היו כלל אותן שתי האמות שהיו "אחת גדולה ואחת קטנה"? והרי די לנו באמה של משה שהיא היא האמה המדויקת?!

ומפרש: כדי שיהיו האומנין שהיו מקבלין עליהן לעשות כך וכך אמות למקדש:

ומשנינן: אמר רב המא בר גוריא: לא נצרכא קדושת גג ההיכל אלא ליתן שם כלי קודש השייכים לבנין. (277)

וכגון אותן שתי אמות [כדמפרש ואזיל מה הן אותן שתי אמות] שהיו נתונין בגג העזרה שנתקדש לענין נתינתן שם [תוספות], (278) אבל לא לכלים השייכים למזבח [רש"י].

וכפי שמצינו שהיו נותנין בגגין ועליות אותן שתי האמות:

דתנן במסכת כלים: שתי אמות [קני מידה באורך אמה] היו בבית שני בשושן הבירה [בית בנוי על גובה השער, ומצוייר עליו שושן הבירה], (279) אחת על קרן מזרחית צפונית, ואחת על קרן מזרחית דרומית.

277. א. ביארו התוספות: לאו משום שצריך ליתן כלי קודש במקום מקודש, אלא "הך קדושה אית להו להניחם שם".
ב. הגאון רבי אלעזר משה הורביץ זצ"ל בהגותו, כתב פירוש מחודש בדברי הגמרא, [שלא כדברי רש"י ותוספות], והוא: מה שאמרו "גג קודש, לאותן שתי אמות", היינו, שיהיו מודדין את הגג ואת ציפיו באותן שתי אמות קדושות.

278. ברש"ש הביא כדברי התוספות מרש"י במנחות והרע"ב בכלים, וכן הוא גם ברש"ש שם; אבל תמה על זה, כי שושן הבירה בה היו נתונין שתי האמות, על שער המזרחי של הר הבית היתה, כמו ששנינו במשנה במדות פרק א משנה ג; וכן הוא במאירי כאן.

279. כדי שידעו מהיכן באו, כלומר: בעוונותיכם גליתם לבבל ועתה משם עליכם, וכל זמן

שלדעת ברייתא זו לא נתקדשו גגין אף בקדושת ירושלים שהמצורעים משתלחים ממנה], ואף מדין פתוחות לקודש אי אפשר לשלחם מן התורה, שהרי לענין טומאה לא נתרבו לשכות פתוחות לקודש, ממילא אי אפשר לאכול קדשי קדשים בגגות העזרה, [מה שאין כן לשכות עצמן, הואיל ובירושלים הן, משתלחין המצורעין מהן בלאו דין "פתוחות לקודש"]; נתבאר על פי הקהלות יעקב סימן ס"א בנדמ"ח, וראה עוד שם.

ולפי דעת המנחת חינוך שבאות א, כי ברייתא זו סוברת שנתקדשו הגגין בקדושת ירושלים, והוי "מקום טהור", [ואף לדעת התוספות, הרי יש לומר שבקדושת ערי חומה נתקדשו אף הגגין, ויש לומר דממילא מיקרי "מקום טהור" כיון שהמצורעין משתלחין מהן], והדרא קושיא לדוכתיה?!

יש לומר על פי מה שכתב הצ"ח לענין חלונות שבחומה, שהואיל ואינו עשוי לכניסה ויציאה לא מיקרי "פתוחות", והוא הדין גגין.

נוטלין בקטנה [באמה של משה], כלומר: שהיה גזבר מתנה עם האומנין כך וכך אמות בנין תבנו לבדק הבית בכך וכך דמים לכל אמה באמה של משה [רש"י מנחות צח א].

ומחזירין בגדולה, כלומר: בגמר העבודה כאשר היו באים לחשבון התשלום, היו מחשבים להם את מחירה של אמה גדולה במחיר שקבעו לאמה קטנה, ונמצא שהיו מוותרין משלהן, שהרי נותנין להקדש עבודה גדולה, ונוטלין שכר רק על עבודה קטנה.

והטעם: **כדי שלא יבואו לידי מעילה** בשכר שקבלו מן ההקדש, כי הואיל ואי אפשר לצמצם את המידה, שמא יטלו שכר יותר מן המגיע להם, ונמצאו באין לידי מעילה.

ומפרשת הגמרא דברי המשנה בכלים:

ותרתי גדולות למה לי, והרי די לנו באחת של משה ובאחת מן הגדולות?

אחת — זו שעל קרן מזרחית צפונית, שהיתה יתירה על של משה בחצי אצבע בלבד — **לכספא ודהבא** [לכסף וזהב], לפי שאומנות יקרה היא ואין טוב להפסידן כל כך [רש"י מנחות צח א].⁽²⁸⁰⁾

ואחת — זו שעל קרן מזרחית דרומית, שהיתה יתירה על של משה באצבע — **לבנינא** [בנין].

תו מקשינן ממשנתנו:

תנן: החלונות ועובי החומה של העזרה (281) הרי הן **כלפניב**.

ותיקשי: והרי אלו דומין לגיין ועליות, ולמה קדושים הם בקדושת עזרה?!

ומפרשינן לקושיין:

בשלמא "החלונות" לא קשיא, כי: **משכחת לה דשויא** אדן החלון היה שוה לקרקע עזרה, ואינם כגיין.

אלא עובי החומה היכי משכחת לה, והרי חומה גבוהה היא מן הקרקע?!⁽²⁸²⁾

ומשינין **משכחת לה** שהחומה שוה לקרקע העזרה **בכר שורא** [שורא = חומה], חומה קטנה לפנין מן החומה הגדולה.

כי הואיל וגובה הקרקע בפנים העזרה היה גבוה יותר מגובהה בסמוך לחומה, שהרי מעלות היו שם בעזרה, כדתנן בפרק שני דמדות; אם כן משכחת לה שאותה חומה קטנה תהיה שוה בגובהה לגובה קרקע העזרה אחר שהגבהה על ידי המעלות.

וכדכתיב: **ויאכל "חיל" ו"חומה"**, ואמר **רבי אחא ואיתימא רבי הנינא** לפרש

שוראים אותה הצורה, זוכרין הגלות והדורות הבאים מספרים לבניהם, ר"ח.

280. ולפיכך היתה נתונה בקרן מזרחית "צפונית", על שם הכתוב "מצפון זהב יאתה", תוספות מנחות שם.

281. ראה רש"י במשנה שלא הזכיר שמשנתנו מיירי לענין עזרה, אך מלשון הגמרא כאן מוכח, דהמשנה מיירי גם לענין חלונות וחומת העזרה, טל תורה; וראה הערה במשנה.

282. הקשה המנחת חינוך מצוה ש"ב על לשון הגמרא: דשויא לקרקע "עזרה", דמשמע דלא

המקרא: חיל וחומה היינו שורא ובר שורא, חיל היא בר שורא, וחומה היא שורא.

מתניתין:

מנויי הפסח שהיו רבים מכדי לאכול בחבורה אחת, והיו רוצים ליחלק ולאכול בשתי חבורות, רשאיין ליחלק; ובלבד שלא יאכל אדם אחד בשתי החבורות, וכפי שיתבאר טעם דין זה בגמרא.

ולפיכך:

שתי חבורות של מנויי פסח אחד שהיו אוכלין בבית אחד, וקבעה כל אחת את מקומה לעצמה ביחוד [מאירי].

הרי אלו אינם חייבים להיראות כחבורה אחת. אלא, אלו הופכין את פניהם הילך [לצד אחד] ואוכלין. ואלו הופכין את פניהם אילך ואוכלין.

ואף שאכילה בדרך זו כמותה כאכילת הפסח בשתי חבורות, אין בכך כלום, שהרי לדעת התנא דמשנתנו, אפילו אכילה בשתי חבורות מותרת היא, וכפי שנתבאר.

וכן מותרין ליתן את המיחה — ממנו מסתפקין שתי החבורות מים חמים למזיגת היין — באמצע בין שתי החבורות, ואין צריכין לשנות ממנהג כל השנה שהיו נוהגין כן כדי שיהיה נוח לשמש המשמש את שתי החבורות למזוג לשתייהן.

כי אף שמפסיק הוא בין שתי החבורות לא איכפת לן (283).

והואיל ואסור לאדם אחד לאכול את הפסח בשתי חבורות, וכפי שנתבאר.

לכן: כשהשמש עומד מחבורה אחת שהתחיל לאכול עמה כדי למזוג יין לחבורה האחרת והמאכל לתוך פיו [מאירי] (284).

הרי השמש קופץ את פיו שלא יראה כאוכל כלל. ותיכף לאחר שמוג [מאירי] מחזיר הוא את פניו כלפי חבורתו בקמיצת פיו שלא יחשדוהו בני חבורתו כי אוכל הוא, ועומד בקמיצתו עד שמוגיע אצל חבורתו [מאירי].

והואיל ואין איסור באכילת הפסח כשהופכין אלו ואלו את פניהם ואוכלים, אף שכשתי חבורות הן.

המשנה על עזרה בלבד, אבל קדושת ירושלים סבירא ליה למשנה שיש גם בגגין ועליות.

283. אבל לדעת התנא החולק, וסובר כי אסור לאכול את הפסח בשתי חבורות, וכפי שיתבאר בגמרא; הוא הדין שאסורין להפוך את פניהן אלו אילך ואלו אילך; ואסורין ליתן את המיחה באמצע.

284. וכן משמע ברמב"ם; אלא שברש"י לא משמע כן, אלא שאין בפיו כלום, וקופץ את פיו

הוקשה לן אלא מעזרה, והרי המשנה כוללת את ירושלים וכמו שכתב רש"י במשנה, ואם כן הקושיא על רב היתה גם מקדושת ירושלים, ולמה לא הזכירה זה הגמרא?!

וביאר על פי דרכו [הובא בהערה (276)]: דרב הסובר: אף קדושת ירושלים אין לגגין הוא דלא כמשנה במעשר שני; ואם כן אין להקשות על רב מן המשנה, כיון דבלאו הכי רב פליג על המשניות בזה; וכל קושיית הגמרא היתה מקדושת עזרה, כדי לברר אם גם בזה דברי רב הם שלא כהמשנה; ומתוצאת הגמרא דברי

[בחולם ופתח]". ללמדך: לא יאכל היחיד אלא בבית אחד, אבל הפסח יאכל אפילו בשני מקומות על ידי אוכלים רבים שנחלקו אלו מאלו.

מכאן — שלמדנו: לא יאכל אדם בשתי מקומות — **אמרו**:

השמש שצלה את הפסח בתנור המתוקן בחדר בפני עצמו, **ואכל בזית** מן הפסח **בצד התנור**, ואסור הוא לאכול בחדר אחר שם יסבו שאר בני החבורה לאכול, **אי פקח הוא השמש, ממלא כריסו ממנו** ליד התנור. (286)

ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה שלא יאכל לבדו, **הרי אלו כאין ויושבין בצדו** ואוכלין עמו, **דברי רבי יהודה**.

רבי שמעון אומר: חילוף הדברים; מותר לאדם לאכול בשני מקומות, ואין שתי חבורות אוכלות בשני בתים.

וכך דורש הוא את המקראות:

על הבתים אשר "יאכלו" — שהוא לשון רבים האוכלים, היינו כל אחד ואחד מאוכלי הפסח — **"אותו"** — לשון פסח יחיד — **בהב**.

לכן: **הכלה** — שהיא בושה לאכול לעיני בני החבורה, כי מסתכלים הם בה [רש"י בעמוד ב], וכדמפרש בגמרא — **הופכת את פניה ואוכלת**. (285)

גמרא:

מתניתין — שהתירה לאכול את הפסח בשתי חבורות — **מני? רבי יהודה היא**.

דתניא: כתיב: ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף, **על "הבתים"** [משמע שני בתים] **אשר "יאכלו"** [משמע שני אנשים] **"אותו"** [משמע פסח אחד] **בהב**.

מלמד: **שהפסח האחד נאכל להרבה אוכלין**, שנחלקו אלו מאלו, בשני בתים או בשתי חבורות שהן כשני בתים.

יכול יהא האוכל — **אוכל** הוא עצמו **בשני מקומות**, כגון: שיאכל תחילה בחדר אחד וימשיך לאכול בחדר אחר; או שיאכל עם חבורה אחת, וימשיך לאכול עם חבורה שניה — באותו חדר — שהפכה את פניה מן החבורה האחרת, ונעשו כשני בתים.

תלמוד לומר: בבית אחד "יאכל", ודריש לה רבי יהודה כפי המסורת דמשמע "יאכל

אי נמי: קמ"ל דחייבת להפוך פניה, [ומרש"י בגמרא לא משמע כהאי "אי נמי"].

286. כתב רש"י: ממלא כריסו ממנו, דאם יעמוד משם שוב לא יאכל; ונראה שאינו בדוקא כפי משמעות הלשון שאם עמד מן המקום שוב אסור הוא לחזור ולאכול אפילו באותו מקום, אלא עיקר הכוונה כפי שנתבאר.

יותר מהרגיל וניכר שאין בפיו כלום מבשר הפסח. ולדעת הרמב"ם צריך ביאור, למה לא יפסל הפסח שבפיו משום "יוצא" כיון שהוציאו לחבורה אחרת, חזון איש סימן קכ"ד בסוף דבריו לפרק זה, וראה שם מה שכתב בזה.

285. כתבו התוספות: איצטריך לאשמעינן דלא חשבינן כשתי מקומות אע"פ שאכלה מקצת סעודה בלא הפיכת פניה.

מלמד: שהאוכל — אוכל בשתי מקומות, שהרי התירה תורה לכל אחד מאוכלי פסח אחד, לאכול בשני בתים.

ב-19 יכול יהא עיקרו של פסח נאכל בשתי חבורות בשני בתים?

תלמוד לומר: בבית אחד "יאכל" [בשני צירי וכפי שהוא נקרא] הפסח.

ללמדך: עיקר תחלת אכילתו תהא בחבורה אחת ולא יתחלק לשתי חבורות, אבל האוכל יכול לאכול אף בשני בתים [בתנאי שייאכל הקרבן בחבורה אחת], שהרי לא נאמר "יאכל" אלא על הפסח.

ומפרשין פלוגתייהו:

רבי יהודה סבר: יש אם למסורת, הפסוק נדרש כפי הכתיב, דמשמע: יאכל האדם.

ורבי שמעון סבר: יש אם למקרא, לפי הניקוד, והרי הפסוק נקרא על הפסח ולא על האדם.

הילכך:

א. הרי שהיו יושבין חבורה אחת ואוכלין את הפסח, ונפרסה מחיצה ביניהם, ונעשו שני בתים, כך הוא דינם:

לדברי האומר — רבי יהודה — פסח נאכל בשתי חבורות:

הרי אלו אוכלין משני עברי המחיצה, ואף שהמחיצה עשאתן לשתי חבורות בשני בתים, כי הרי הפסח נאכל בשתי חבורות.

ואין לחוש משום אכילת אדם אחד בשתי מקומות [שמתחילה היו אוכלים בבית הגדול ועכשיו בחדר קטן וכאילו פנים חדשות באו

לכאן] כי הואיל ואין כל אוכל רואה אויר שלא ראה אותו תחילה, אין זה חשוב לגביו מקום חדש [רש"י].

ואילו לדברי האומר — רבי שמעון — אין הפסח נאכל בשתי חבורות:

אין אוכלין, כיון שנעשו שתי חבורות.

ב. היו יושבין שתי חבורות בשני בתים, ונסתלקה מחיצה ביניהן, כך הוא דינם:

לדברי האומר — רבי שמעון — האוכל אוכל בשני מקומות:

הרי אלו אוכלין.

ואילו לדברי האומר — רבי יהודה — אין האוכל אוכל בשני מקומות:

הרי אלו אין אוכלין ואפילו אינם זזים ממקומם; כי הואיל ורואה כל אחד אויר שלא ראהו תחילה [האויר שמעבר למחיצה], נעשו שתי המקומות כמקום חדש, והרי אסור לאכול במקום אחר.

יתיב רב כהנא, קא פשיט ליה מיפשט; כלומר: היה אומר לדינים אלו שאמרנו בענין פריסת מחיצה וסילוקה, כאילו אין בכך מקום ספק, ופשוט הוא.

אמר ליה רב אשי לרב כהנא: וכי למה פשוט הוא בעניןך ללא ספק בדינים האלו?!

והרי מן הראוי היה, שתיבעי לך איבעיא [תאמר כן בלשון ספק: האם אמנם כן הוא], וכך היה לך לומר:

סילוק מחיצה ועשיית מחיצה — מי הוי בשתי מקומות ובשתי חבורות דמי?